

УДК 378.016:78

Василь Федоришин, кандидат педагогічних наук, заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри інструментального та оркестрового виконавства
Інституту мистецтв Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті розкриваються основні акмеологічні орієнтири підготовки викладачів мистецьких дисциплін у контексті європейського освітнього простору. Виокремлені основні принципи цього процесу.

Ключові слова: європейський освітній простір, акмеологія, принцип, активізація.

Літ. 3.

Постановка проблеми. Стрімкі інтеграційні процеси у світовому освітньому просторі вимагають від сучасної системи вищої освіти озброїти її випускників комплексом необхідних синтезованих знань. Тому розвиток професійної освіти в Україні визначається у контексті європейської освітньої Болонської консолідації з орієнтацією на загальнолюдські цінності, етнопедагогічні пріоритети та новітні технологічні процеси. У зв'язку з цим, необхідна розробка довгострокових програм структурної адаптації національної освітньої політики до нових міжнародних умов. У цьому контексті реформування вищої освіти України, перш за все, пов'язане з підвищенням якості підготовки фахівців та модернізацією системи оцінювання професійного розвитку майбутніх учителів.

Реформування сучасного суспільства, насамперед, неможливе без його духовного оновлення, відродження культурних традицій, орієнтації на духовні цінності, що висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів музики. Враховуючи багатоплановість фахової діяльності вчителів музики, котра включає організаторську, психолого-педагогічну, художньо-творчу роботу, необхідно готувати не тільки високо професійних фахівців, але й орієнтуватися на творчість, новаторство, здатність до створення неповторного та досконалого у практичній діяльності, володіння високим рівнем фахових умінь, компетентністю, творчою готовністю до продуктивно-акмеологічного самоствановлення, спрямованості й технологічності як важливих рис професіоналізму вчителя. Високі вимоги до якості фахової підготовки учителів музики зумовлюють необхідність створення та впровадження цілісної системи акмеологічного розвитку студентів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв.

Акмеологія є міждисциплінарною наукою, про закономірності та фактори досягнення вершин професіоналізму і творчого довголіття особистості. Виникнення акмеології означає заміну парадигми у розвитку цілого ряду наук і наукового світобачення та соціальної практики здійснюється перехід від розгляду людини як похідної суспільних явищ й її розуміння як суб'єкта, особистості, що може вирішувати особистісні та суспільно вагомні проблеми.

Важливим етапом розвитку акмеологічних ідей був перехід від абстрактного розгляду ідеалу в релігійній та філософській думці. Акмеологічна ідея про ідеальність особистості розроблялась у педагогіці та теорії виховання. Самостійний напрям розвитку акмеологічних ідей – осмислена та практична реалізація засобів, що покращують положення людини у праці. Ця ідея була реалізована в нашій країні у психотехніці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо соціокультурним прототипом виникнення акмеології була така течія в поезії на початку ХХ століття, як акмеїзм (М. Гумільов, С. Городецький, А. Ахматова та ін.), то її природно-науковою базою стали дослідження Ф. Гальтона і В. Освальда про вікові закономірності творчої діяльності І. Перна, який вивчав залежність її продуктивності від різних психобіологічних факторів.

У рамках акмеологічних досліджень мистецтво є базовим у особистісному розвитку до рівня професіонала. У взаємозв'язку з філософією, психологією, педагогікою, культурологією даний аспект розробляється такими акмеологами, як: К. Абульханова-Славська, В. Вакуленко, Н. Гузій, А. Деркач, Н. Кузьміна та особливо у сфері мистецької освіти: І. Виноградовою, А. Козир, Г. Падалкою, В. Федоришином.

Вакмеології особистість виступає невідокремленою

АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

частиною поняття “професіоналізм”, по-скільки визначає мету та внутрішні смисли фахової діяльності. Показниками особистішої зрілості діяльності. Показниками особистішої зрілості акмеологи визначають систему моральних цінностей, норм, еталонів, а також професійний менталітет (А. Маркова). Отже, акмеологічне направлення ставить перед вищою школою завдання особистісного розвитку фахівців та актуалізує у ньому роль мистецької освіти.

Акме-орієнтована мистецька освіта створює основу для наступного послідовного та безперервного саморозвитку і творчо-продуктивної самореалізації фахівця як особистості й професіонала, на чому і повинна базуватись підготовка майбутнього викладача мистецьких дисциплін. Високий рівень психолого-педагогічного та особистісно-професійного розвитку викладача мистецьких дисциплін набуває сьогодні особливе значення в умовах недостатнього престижу професії в державі та суспільстві, розповсюдженого споживчого ставлення до музичного мистецтва, зниження значимості уроків мистецтва до другорядної ролі в освіті школярів, а також у зв'язку з незадовільними економічними умовами професійної діяльності вчителя. Тому від особистісного становлення майбутніх фахівців безпосередньо залежать перспективи розвитку та удосконалення професії викладача мистецьких дисциплін.

Уміння педагога створювати проблемні ситуації в процесі акмеспрямованої творчої взаємодії сприяє тому, що студенти з інтересом переглядають варіанти всіх можливих шляхів вирішення проблеми, конструюють нові шляхи, тобто педагог залучає їх до активної творчої діяльності. Тому вплив творчої взаємодії між учасниками мистецького процесу на формування фахової майстерності є незаперечним.

Поглиблення та уточнення методології акмеспрямованого дослідження вимагало виділення наступних *принципів*, які розкривають підходи та засоби формування майстерності майбутніх учителів музики, а саме:

- принцип активізації творчої ініціативи студентів на ґрунті реалізації власної системи художніх цінностей;
- принцип досягнення цілісності змісту та форми у виконавській інтерпретації музичних творів;
- принцип опори на колегіальність у вирішенні художньо-творчих проблем оркестрового виконавства.

Принцип активізації творчої ініціативи майбутніх учителів музики на ґрунті реалізації

власної системи художніх цінностей дає можливість розглядати особистість студента, його позиції як сутнісний вияв майстерності. За визначенням І. Зязюна найвища форма активності особистості вчителя, котра є виявом майстерності, базується на гуманізмі та розкривається в доцільному використанні методів й засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання та виховання [2]. Принцип активізації творчої ініціативи майбутніх учителів музики на ґрунті реалізації власної системи художніх цінностей дозволяє розглядати майстерність як процес творчої самореалізації особистості вчителя.

Художньо-виконавська діяльність студентів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв обумовлюється принципом досягнення цілісності змісту та форми у виконавській інтерпретації музичних творів, котра базується на єдності засобів музичної виразності та структурних особливостей утілення ідейно-емоційної передачі змісту твору. Обґрунтування цього принципу спирається на теоретичне положення Б. Асаф'єва [1], який розглядав музичну форму як процес. Цей принцип передбачає цілісне бачення змісту та форми музичного твору, єдність композиторського та інтерпретаційного аспектів музичного виконавства.

Упровадження цього принципу забезпечує дотримання основ виконавського мистецтва інтованого смислу.

Використання принципу опори на колегіальність у вирішенні художньо-творчих проблем оркестрового виконавства дає змогу студентам ефективно проявляти комунікативні здібності та здатність до спілкування на основі творчої взаємодії в умовах колективного музикування. Цей принцип стверджує демократичні “суб’єкт-суб’єктні” стосунки керівника з учасниками колективу, та виконавців між собою. Виділення принципу опори на колегіальність у вирішенні спільних художніх завдань сприяє створенню атмосфери творчої взаємодії як системи взаємно обумовлених індивідуальних дій, котра, з однієї сторони, розмежовує функції учасників колективного музикування, а з другої, вимагає спільного їх погодження та координації. Виступаючи інтегруючим фактором, педагогічна взаємодія є сумісною діяльністю, необхідною у вирішенні навчально-професійних завдань. Упровадження даного принципу дозволяє надавати більшій значущості проблемі формування стилю педагогічної взаємодії, тому що вона відкриває перспективи більш результативного спілкування педагога та студентів у процесі колективного музикування.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Естетична природа мистецтва передбачає його можливість цілісно впливати на людину, в єдності розвивати її думки, почуття, потреби, волю до дії, системно об'єднуючи їх якісні можливості в творчій споглядальній діяльності.

Естетичне сприйняття художнього твору емоційне і змістовне. Воно особистісно забарвлене, індивідуально неповторне відношення до предмету сприйняття, його змісту і форми. Естетичне сприйняття – це, безумовно, оцінка наповнена тією чи іншою мірою прояву свідомості, яка охоплює предмет сприйняття цілісно, одночасно виявляючи його конкретні суттєві ознаки, деталі та елементи форми. Естетичне сприйняття – це завжди переживання, емпатійне відношення, глибоке і змістовне осмислення, духовне занурення в предмет. Це співучасть, співчуття, емоційне зацікавлення, смислове прийняття або заперечення факту, явища, творчо втіленого у творі, його оцінки автором. Це реальна можливість людини співіснувати в єдиному просторі з предметом сприйняття у часовому відрізьку процесуального здійснення сприйняття естетичного рівня розвитку.

Під час такого сприйняття художнього твору в психічному внутрішньому і зовнішньому діалозі з автором відбувається творче, прийняття або неприйняття його пафосу, авторської позиції, критеріїв добра і зла, ціннісних орієнтацій [3]. Сприйняття, розуміння, дієве відношення до авторської позиції, вміння відчувати її, бачити, знаходити способи втілення у творі – значний критерій естетичного сприйняття. Таке естетично активне відношення до мистецтва, культури, життя унікальне, акмеологічно найбільш оптимальне за своїми можливостями до самореалізації.

Досліджуючи зміст і форму організації спілкування з мистецтвом надзвичайно важливим є урахування особистісного досвіду кожної людини. У поняття “особистий досвід” ми включаємо не лише вікові, характерологічні та інші індивідуально-особистісні особливості, але й індивідуальний, духовно-смісловий життєвий і професійний досвід, який безумовно впливає на сприйняття і оцінку художнього твору. Навіть на самому поверхневому інформаційно-констагувальному рівні сприйняття твору мистецтва, важливу роль при його оцінюванні відіграють уже сформовані етичні, соціальні, естетичні орієнтири. Це проявляється як у трактуванні твору, так і в його оцінюванні, в поясненні аналогічних реальних явищ життя, якщо людина розглядає їх по прямій аналогії с фабулою твору. Сприйняття реального світу, людських стосунків не тільки через мистецтво але й під його

впливом здатне залишити глибоке враження в свідомості і внутрішньому світі, якщо під час аналізу оживає її духовно-особистісний досвід і людина знову переживає те, що вже увійшло до її внутрішнього Я.

У такому своєрідному духовно-оціночному естетичному “моделюванні”, естетичному відображенні реальності, духовному спогляданні системи уявлень про світ в акмеологічних детермінантах становлення і полягає одна із головних особливостей та можливостей художньої творчості: творчості того хто створює твір, і того хто його осмислює. Врахування духовно-оцінювальної природи естетичного сприйняття – одна з базових передумов ефективного використання мистецтва в освіті, виховній роботі не лише з юними, але й з дорослими людьми.

Мистецтво – особливе відношення до дійсності, творча, естетична за своєю сутністю діяльність у соціумі. Це індивідуально неповторне і суб'єктивно виражене естетичне відображення дійсності у внутрішньому світі, психології і у різноманітних формах зовнішньої особистісної активності людини. Мистецтво – це особливе духовно-особистісне відображення, відтворення реальності, її естетичне “прочитання” і розуміння, її створення і воскресіння в “картинах”, в психологічних станах, продуктах художньої творчої діяльності, яка несе авторський погляд, позицію, аналіз і оцінку через художні образи, уявлення, символи, знаки, на основі естетичних почуттів, думок і ставлення до оточуючого світу.

Твори художнього мистецтва зігріті глибокими індивідуальними переживаннями, почуттями, роздумами автора, хоча це не завжди відображення прямої проекції авторського Я. Але авторське Я, естетичне відношення автора до дійсності складають смисл, пафос твору, його спрямованість, що в результаті і визначає вплив на розвиток людини. Зацікавлене особистісно-смісловне відношення до діяльності відрізняє справжнього митця. Отже виховати у читача, слухача, глядача грамотне поняття про твір і означає допомогти йому “зрозуміти” позицію автора, прийняти або не прийняти її, і через спів творче прочитання твору мистецтва – чи то слова, музики, живопису – сформувати свою позицію – позицію співавтора, як підсумок індивідуально-творчого діалогу з творцем мистецтва.

У **висновках** доцільно зазначити, що аналіз досліджень із питань акмеологічного спрямування підготовки майбутнього вчителя музики як важливого компоненту їх професійної готовності до виконання продуктивної діяльності, що здійснюється в умовах музично-педагогічних

СПІВАЦЬКА ОСВІТА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ В ХІХ ст.

факультетів та інститутів мистецтв педагогічних ВНЗ, вказують на ряд елементів, що забезпечують її успішність. Майбутнім учителям музики в умовах педагогічної практики серед шкільної слухацької аудиторії доцільно пропонувати наступні елементи цієї роботи, як провідні, а саме: чітке планування виконавської діяльності; аналіз та синтез варіативного інтерпретування музичних творів; утілення виконавського задуму в умовах концертного виступу; уміння фрагментарно виконувати музичні твори у процесі ілюстрації лекцій-концертів; використання методико-педагогічних коментарів у взаємодії з

виконавською діяльністю; аналіз якості концертно-оркестрових виступів.

1. Асаф'єв Б.В. *Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании* /Б.В. Асаф'єв. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.

2. Зязюн І.А. *Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. Яван Андрійович Зязюн, Галина Михайлівна Сагач.* – К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302, [1] с.

3. Падалка Г.М. *Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін)* /Галина Микитівна Падалка. – К.: Освіта Україна, 2008. – 274 с.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2012

УДК 374,94:78,0

Анатолій Ороновський, завідувач відділенням зі спеціальності,
викладач відділу “Хорове диригування”
Тернопільського обласного державного музичного училища
імені Соломії Крушельницької

Наталія Палій, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства,
методики музичного виховання та вокально-хорових дисциплін
Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету
імені В. Гнатюка

СПІВАЦЬКА ОСВІТА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІВДЕННО- ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ В ХІХ ст.

У статті висвітлюються основні тенденції становлення й розвитку музичної співацької освіти та специфіка її функціонування в навчальних закладах Подільської губернії впродовж ХІХ ст. Визначаються структура освіти, особливості навчальних програм, репертуар співаків і хористів.

Ключові слова: освітня система, співацька освіта, духовні навчальні заклади, Західне Поділля, регент, співацький репертуар.

Літ. 18.

Постановка проблеми. Духовні навчальні заклади православного відомства Поділля, як показує вивчення архівних та інших джерел кінця ХІХ – початку ХХ ст., мають багату й у край цікаву історію, на жаль, ще далеко не досліджену. Діяльність духовних навчальних закладів православного відомства в Подільській губернії знайшла певне висвітлення в українській історіографії, хоч якраз в історії музичної освіти їй приділялася менша увага. Вона зацікавлювала передусім церковних діячів, учених, а також дослідників-красзнавців протягом другої половини ХІХ – ХХ ст.

Мета статті полягає у відтворенні структури співацької освіти в навчальних закладах Південно-Західного Поділля в ХІХ столітті та їх практичної хорової діяльності на основі архівних джерел і періодичних видань.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХІХ – на початку ХХ (до 1917 р.) ст. на Поділлі, як і в цілому в Східній Україні, склалась і

діяла мережа середніх і початкових духовних навчальних закладів православного відомства, що перебували у віданні Святішого Синоду, а на місцях – єпархіальної училищної ради. Їй підпорядковувалися такі навчальні заклади: Кам'янець-Подільська духовна семінарія, Тульчинське єпархіальне училище, духовні (чоловічі й жіночі) училища, більше 10 церковно-вчительських шкіл, майже 2 тисячі церковнопарафіяльних шкіл і шкіл грамоти (останні діяли на Поділлі до початку 1908 – 1909 навчального року) та інші. Зокрема, Кам'янець-Подільське св. Іоано-Предтеченське братство, виконуючи місію християнської благодійної діяльності, утримувало в губернському центрі двокласну школу-притулок для хлопчиків-сиріт і дітей бідних батьків із ремісничими класами, в якій навчали столярного, токарного і чоботарського ремесел, а також особливу жіночу однокласну церковнопарафіяльну ремісничу школу та тимчасові літні ясла для дітей бідних робітників [17, 81].